

Monumentnummer*: 531468

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status **rijksmonument**
Inschrijving register* **27 september 2013**
Kadaster deel/nr **82687/135**

Woonplaats* **Tienhoven**   *Gemeente** **Stichtse Vecht**   *Provincie** **Utrecht**

Locatiennaam **Tienhoven**   *Locatieomschrijving* **Fort bij Tienhoven**

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Maarssen	K			1679
Maarssen	K			1386
Maarssen	K			409
Maarssen	K			332
Maarssen	K			1378
Maarssen	K			542
Maarssen	K			567
Maarssen	K			331
Maarssen	K			610
Maarssen	K			334
Maarssen	K			330
Maarssen	K			1379
Maarssen	K			611
Breukelen Sint Pieters	F			1042

Omschrijving**

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Cluster 20. Fortaanleg en resten van aardwerken, (resten van) wegen, geschutsopstelplaatsen en/of remises, natte grachten met buitenoevers, borstweringen en van oudsher door stenen palen aangeduide militaire zone.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

FORTAANLEG EN RESTEN VAN AARDWERKEN, (RESTEN VAN) WEGEN, GESCHUTSOPSTELPLAATSEN EN / OF REMISES, NATTE GRACHTEN MET BUITENOEVERS EN VAN OUDSHER DOOR STENEN PALEN AANGEDUIDE MILITAIRE ZONE van het Fort bij Tienhoven als basale onderdelen van verdedigingswerk. Forten werden gewoonlijk geconstrueerd op basis van vooraf aangebrachte aardlichamen, die als een fundering fungeerden en wegzakken in (een natte en slappe) bodem moesten voorkomen. Bij de bouw van de forten is, behalve dit gewoonlijk al strategisch 'voorgevormde' aardlichaam - dat op zichzelf reeds een weerbare rol kon vervullen - ook nog een specifieke aanleg gerealiseerd die bedoeld was om de defensieve kracht te vergroten, onder meer door de opname erin van opstelplaatsen voor geschut, de veiligheid van de bezetting te waarborgen en intern en extern transport en verkeer te vergemakkelijken. Zo ontstonden er onder meer aarden dekkingen voor verschillende bouwwerken, om ze minder kwetsbaar te maken voor inslagen van vijandelijk vuur, aarden wallen die de bebouwing en open terreinen dekten en de contouren bepaalden en bestrate paden en appelplaatsen. Forten werden gewoonlijk omgeven door een of meer natte of droge grachten om eventuele nadering van de omwalling of het fortterrein tot het laatst toe te belemmeren. Forten waren normaal gesproken slechts te bereiken via een of meerdere bruggen of via een smalle landengte. Waar om waterstaatkundige of andere redenen een permanente directe verbinding tussen binnen- en buitengebied bestond, was deze zodanig uitgevoerd dat hij niet of slechts met de grootste moeite te passeren was. Toepassing van zogenoemde ezelsruggen, monniken en / of hekwerken was hierbij gebruikelijk. Langs de buitenzijde van de grachten lag vaak een weg of pad. Dit onderdeel kon zowel in de vorm van een gedekte weg (glacis / enveloppe) zijn aangelegd, als ook wel gelijk met, of boven maaiveldniveau. Deze wegen of paden konden verschillende functies hebben, uiteenlopend van openbare weg tot onderhoudspad, en ook van militaire, gedekte weg tot exclusieve toegangsweg naar het fort. Buiten de natte gracht bevindt zich bovendien vaak een (van oudsher en nog ten dele) met grenspalen als zodanig aangemerkte zone waarover het Ministerie van Oorlog zeggenschap had, de Militaire Landgrond. Het uit 1848-1850 stammende aardwerk van het Fort bij Tienhoven is een verhoogd, door water omgeven terrein met een - door de afgeronde hoeken van een vierkant - bijna ronde vorm, terwijl de later toegevoegde aardwerken de sporen vertonen van een lunetvormige aanleg. De aardwerken zijn afgevlakt, maar deels nog geaccidenteerd vanwege resten van opstelplaatsen van geschut. De aardwerken begroeid met bomen en struikgewas. Aan de westzijde resteren in de gracht alleen de landhoofden van de toegangsbrug. Buiten de ringvormige gracht zijn de omleidings- en onderhoudswegen nog goed herkenbaar aanwezig, terwijl ook de militaire zone herkenbaar aanwezig is.

Omschrijving

FORTAANLEG EN RESTEN VAN AARDWERKEN, (RESTEN VAN) WEGEN, GESCHUTSOPSTELPLAATSEN EN / OF REMISES, NATTE GRACHTEN MET BUITENOEVERS EN VAN OUDSHER DOOR STENEN PALEN AANGEDUIDE MILITAIRE ZONE van het Fort bij Tienhoven. Het fort bestaat in hoofdzaak uit een vrijwel cirkelvormig aardlichaam, dat is omgeven door een eveneens vrijwel cirkelvormige, natte gracht waarvan de hoofdcontouren zijn gerealiseerd in de jaren 1848-1850. De aardwerken zijn grotendeels geëgaliseerd, maar enige voormalige opstelplaatsen voor geschut worden nog weerspiegeld in het reliëf. De fortgracht en de buitenoevers, met daarop de omleidings- (zuidzijde) en de onderhoudsweg, en het landhoofd van een niet meer bestaande toegangsbrug zijn nog aanwezig en goed

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

herkenbaar. Ten westen van het werk - buiten de gracht, aan de keelzijde - zijn extra versterkingen aangebracht in de vorm van aardwerken (vleugelwerken) en opstelplaatsen voor geschut, terwijl buiten de gracht eveneens de van oudsher door middel van palen aangeduide militaire zone goed herkenbaar is.

Waardering

FORTAANLEG EN RESTEN VAN AARDWERKEN, (RESTEN VAN) WEGEN, GESCHUTSOPSTELPLAATSEN EN / OF REMISES, NATTE GRACHTEN MET BUITENOEVERS EN VAN OUDSHER DOOR STENEN PALEN AANGEDUIDE MILITAIRE ZONE van het Fort bij Tienhoven zijn van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende meer dan 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw)

Het onderdeel is een voorbeeld van een aarden aanleg met wegen en paden en van een ensemble van bouwwerken voor verschillende functies, met natte gracht en een door middel van grenspalen aangeduide militaire zone, het geheel uit de periode 1848-1850, maar in latere ontwikkelingsfasen verbeterd en uitgebreid, onder meer met aan de keelzijde van het fort gelegen aardwerken (vleugelwerken) met gracht.

* Ensemblewaarde en situationele waarden vanwege zijn ligging binnen het systeem van de Nieuwe Hollandse Waterlinie in het algemeen, vanwege de basale relatie met de overige onderdelen van het complex en in het bijzonder vanwege de vrijwel gave relatie met het schootsveld.

* Het onderdeel is zeer representatief omdat dit het systeem van accesverdediging in het verlengde van een dijklichaam in een grotendeels ongeschonden fysieke omgeving laat zien.

* Het onderdeel is matig bewaard omdat het in deels geëgaliseerde, maar in hoofdaanleg goed herkenbare staat het systeem van bescherming door middel van aarden dekking, gracht en van omleidings- en onderhoudswegen laat zien.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Fort, vesting en -onderdelen

Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument